

СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА УЧЕСТВО НА ДЕЦАТА ВО ДОНЕСУВАЊЕТО ОДЛУКИ ВО УЧИЛИШТАТА И ЛОКАЛНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Извештај од спроведениот мониторинг на
Конвенцијата за правата на детето во
Република Македонија, членови 12,13,14,15

СЕГА
Коалиција на младински организации
www.sega.org.mk

ПРОЕКТ „ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА КОНВЕНЦИЈАТА
ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА“

СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА УЧЕСТВО НА
ДЕЦАТА ВО ДОНЕСУВАЊЕТО ОДЛУКИ ВО
УЧИЛИШТАТА И ЛОКАЛНИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Извештај од спроведениот мониторинг на Конвенцијата за правата на детето во
Република Македонија, членови 12,13,14,15

Скопје, декември 2011

Наслов на публикацијата:

Спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалните заедници – Извештај од спроведениот мониторинг на Конвенцијата за правата на детето во Република Македонија, членови 12,13,14,15

Автори:

М-р Елизабета Марковска Спасеноска
М-р Марија Нашоковска

Издавач на публикацијата:

Коалиција на младински организации СЕГА, декември 2011;
Извршен Директор: Зоран Илиески

Дизајн и техничка подготовка:

Борче Бојчески

СОДРЖИНА:

1. ВОВЕД.....	4
2. РЕЗИМЕ НА ИЗВЕШТАЈОТ.....	5
3. МОНИТОРИНГ СЕГМЕНТИ И СТРУКТУРА НА СИСТЕМОТ ЗА МОНИТОРИРАЊЕ.....	9
4. МЕТОДОЛОГИЈА НА ПРИБИРАЊЕ ПОДАТОЦИ.....	10
5. ПРЕГЛЕД НА ДОБИЕНИТЕ НАОДИ СПОРЕД ЧЛЕНОВИТЕ НА КОНВЕНЦИЈАТА И ПРЕПОРАКИТЕ ОД КОМИТЕТОТ.....	12
5.1. ЧЛЕН 12.....	12
5.2. ЧЛЕН 13.....	22
5.3. ЧЛЕН 14.....	26
5.4. ЧЛЕН 15.....	29
6. ПРЕПОРАКИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЧЛЕНОВИТЕ 12, 13, 14, и 15 ОД КОНВЕНЦИЈАТА ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО И ЗА ПРЕПОРАКИТЕ НА КОМИТЕТОТ НА ОН.....	33
7. ПРИЛОЗИ.....	37
8. ЗА КОАЛИЦИЈА СЕГА.....	43
9. ЛИСТА НА ОРГАНИЗАЦИИ ЧЛЕНКИ ВО КОАЛИЦИЈА НА МЛАДИНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ СЕГА.....	44

Скопје, декември 2011

1. Вовед

Овој извештај е дел од проектот „Имплементација на Конвенцијата за правата на детето во Република Македонија“ кој го спроведува Коалицијата на младински организации СЕГА со поддршка на Детската Фондација Песталоци од Троген, Швајцарија. Целта на овој извештај е да даде приказ за состојбата со регулирањето и почитувањето на правото на учество на децата во донесувањето одлуки и спроведувањето на правото на здружување, како на национално ниво така и во 14 –те градови кои се вклучени во мониторингот.

Извештајот се темели на изработениот систем за мониторинг на специфични членови од Конвенцијата кои се однесуваат на правото на учество на децата во донесувањето одлуки (повеќе детали се дадени во делот 3 од овој извештај, Мониторинг сегменти и структура на системот за мониторирање). Во текот на 2011 година беа спроведени две прибирања на податоци, во јули и во октомври, и тоа во 14 – градови и на национално ниво (повеќе детали се дадени во делот 4 од овој извештај, Методологија на прибирање податоци). Прибраните податоци се презентирани во два периодични мониторинг извештаи, а се сумирани во овој финален извештај.

Појдовната основа која е користена при овој извештај се податоците кои се прибирани од Коалиција СЕГА преку серијата истражувања претходно спроведени во основните и средните училишта во Македонија, како и преку истражувањата спроведени за време на подготовката на Алтернативниот извештај за спроведување на Конвенцијата за правата на детето во Република Македонија. Исто така за оние индикатори за кои претходно преку наведените истражувања не се прибирани податоци, добиените податоци во мониторингот во 2011 година служат како појдовна основа и ќе се користат за споредба во следните мониторинг периоди.

Овој извештај покрај што има за цел да даде информации за спроведување на мониторираните членови и за спроведување на препораките на Комитетот, треба да послужи и како алатка за застапување со цел спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата.

2. Резиме на извештајот

Спроведувањето на државната политика за заштита на правата на детето бележи стагнација во изминатава година. Имено и покрај дадените препораки на Комитетот на ОН по однос на спроведување на Конвенцијата за заштитата на правата на детето и во таа насока за проактивно координирање на овој сегмент и зајакнување на улогата на Националната комисија за детски права, може да се заклучи дека по однос на овие прашања државата вложила минимални напори. Иако е отпочнат процес на ревидирање на Националниот акционен план за правата на детето (НАП), во јавноста сеуште нема финална верзија на ревидираниот план, ниту пак информации за буџетските прилагодувања со цел да се зајакне улогата на Националната комисија. Од ваквата состојба понатаму се диктирани и активностите во останатите подрачја на политиката за заштитата на правата на детето, т.е. заради немањето национална координација во овој сектор многу активности се случуваат и преземаат одвоено, некоординирано и без некоја посебна евиденција за ефектите од истите.

Наодите од спроведениот мониторинг во 2011 од страна Коалиција СЕГА, а кои се однесуваат на спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалната заедница како и правото на избор и здружување, потврдуваат дека државата не презема мерки за спроведување на наведените права, ниту пак има проактивен пристап со цел отпочнување на некакви активности во оваа сфера во иднина. Исто така во прилог на латентноста во овој сегмент од политиката за заштита на детските права е и нерегулираноста на овие права во националното законодавство од сферата на образованието и од локалната самоуправа. По однос на консултирање и вклучување на децата во донесувањето одлуки на локално и национално ниво, клучните национални органи Националната комисија за заштита на правата на детето, Парламентарната комисија за образование, наука, култура и спорт и Постојаната анкетна комисија за заштита на човековите права и слободи немаат пракса, експертиза и капацитети да ги вклучуваат децата директно во донесувањето одлуки.

И покрај ваквиот национален пристап по однос на спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки, податоците од локално ниво кои беа собрани преку мониторингот сведочат дека на индивидуално ниво на училишта и на локални самоуправи има скроман напредок пред се во спроведувањето на ова право, а кој е резултат на иницијативноста на институциите и на напорите на граѓанскиот сектор, во најголем број случаи Коалиција СЕГА која работи фокусирано на ова поле.

Од опфатените 62 училишта (34 основни и 28 средни), 47% или 29 училишта во своите интерни акти го регулирале на некаков начин учеството на децата. Најчесто станува збор за регулирање на учеството преку класните и училишните заедници. Исто така сите училишта користат механизми за вклучување на децата во донесувањето одлуки. Во тие механизми спаѓаат неформални разговори и можности за средби со директорите, наставниците и педагошко – психолошката служба. Во оние училишта каде постои некаква вклученост на децата, има напредок во поглед на типот на одлуки во кои се вклучуваат децата и во споредба со податоците од претходните истражувања овој мониторинг покажа дека децата почнуваат да се вклучуваат и во посуштински одлуки како на пример одлуки за условите на учење, оценување на наставници, оценувања во наставата, подготовка на куќен ред.

Во контактираните училишта постојат вкупно 65 детски и/или младински организации како форми на здружување на децата, но дискутабилна е функционалноста на овие тела, како и нивната легитимност да бидат претставници на децата пред официјалните училишни органи. Дополнително, училиштата водат многу сиромашна евиденција за бројот на деца членови во детските организации како и за правилата и начинот на избор и функционирање на овие организации. Најголем дел од овие организации не членуваат во чадор организации на национално ниво. Исклучок од ова се младинските организации од средните стручни училишта, детските парламенти и подмладоците на Црвен Крст.

На национално ниво има 3 чадор организации кои ги обединуваат младите и тоа Средношколската унија, Унијата на средношколци на Македонија и МАССУМ.

Од вкупно 14 локални самоуправи, во 6 има воспоставено Комисија за заштита на правата на детето, додека во сите 14 се спроведуваат некакви консултации со децата по прашања кои нив ги засегаат. Но, отсуствуваат формални механизми за консултација на децата. Позитивен пример за употреба на формални механизми се општините Кавадарци и Штип во кој има воспоставен Совет на млади во кој членуваат и деца. Мора да се напомене, дека и покрај ваквите позитивни показатели сепак суштиниски и содржински има голем простор за работа со цел правилно дефинирање на учеството на децата во донесувањето одлуки, проширување на рамката за вклучување на децата и воведување задолжителни формални механизми за консултација на децата.

Претставниците на институциите кои треба да работат на спроведување на правото на учество се вклучени во активности за промоција и заштита на детските права, но при тоа треба да се нагласи дека ретко кои од нив учествувале специфично во активности за промоција и заштита на правото на учество на децата во донесувањето одлуки. Најактивни по однос на учество на семинари, обуки и активности за детски права воопшто се претставниците на училиштата, Народниот правобранител и претставниците од Центрите за социјална работа.

На локално ниво се издаваат вкупно 43 списанија за деца и млади кои претежно се издаваат од страна на училишта со сопствена поддршка, поддршка од општината или пак поддршка од спонзорства и од продажба на списанијата. Најголемиот дел списанија се информативни или од културно забавен карактер и речиси и да нема содржини кои го третираат правото на учество на децата во донесувањето одлуки. Треба да се напомене дека фреквенцијата на издавање на списанијата е мала и недоволно за да ги задоволи потребите на младите од информации. По однос на електронските медиуми во 8 општини има електронски медиуми кои емитуваат програма за деца, а од вкупно 28 контактирани локални медиуми, 19 емитуваат детски програми. На национално ниво само 2 приватни ТВ медиуми емитуваат програма за деца, како и државниот сервис кој има пообемна детска програма. Во текот на мониторинг периодите (јули и октомври) регистрирани се вкупно 21 медиум кои го прекршиле Правилникот за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој, при што треба да се констатира дека за разлика од податоците добиени во јулскиот мониторинг, податоците добиени во октомври покажуваат намалување на случаите на непочитување на Правилникот.

Според податоците од октомврскиот мониторинг 24 основни училишта нудат на избор три предмети во 6-то одделение и тоа Етика на религии, Класична култура на европската цивилизација и Историја на религиите, а останатите нудат два или помалку.

Правото на избор е споделено помеѓу ученикот и родителот. При спроведувањето на ова право училиштата применуваат извесни ограничувања како на пример воведување потребен минимален број на ученици за да се спроведува настава по одреден предмет, или пак назначуваат наставници од постоечкиот кадар кои ги предаваат предметите заради недостатокот на финансии за ангажирање на кадар со специфична стручна подготовка од оваа област.

Препораките кои се дадени во овој извештај се однесуваат како на државните институции така и на граѓанскиот сектор и меѓусебно се поврзани. За поттикнување на проактивноста на државата во поглед на спроведување на политиката за детски права, неопходно е граѓанскиот сектор да презема континуирано активности за застапување кои ќе ги информираат државните институции за постоечката состојба на локално ниво, ќе им ги презентираат добрите практики и ќе им ги предочат последиците од понатамошно игнорирање на овој сегмент. Исто така препорачано е граѓанскиот сектор блиску да соработува со меѓународни институции и донатори кои имаат интерес да вложуваат во ова поле, како би се зголемил и зајакнал ефектот од застапувањето.

По однос на препораките дадени до државата клучно е да се активира Националната комисија преку која понатаму може да се делува кон промоција на правото на учество и да се одвојуваат средства за негово спроведување на ниво на училишта и локални самоуправи во кои до одредена мера и постои некаква структура веќе воспоставена од претходни активности на граѓанскиот сектор. Исто така во поглед на подобрување на националното законодавство во оваа сфера се препорачуваат активности за документирање на добри практики и презентирање на решенија, модели и ефекти од регулирањето на ова право во други земји.

На ниво на поединечни институции (училишта и локални самоуправи) се препорачува поголема соработка и размена на добрите практики, при што граѓанскиот сектор тука ја има улогата на поврзувач и насочувач на размената, како и на испорачувач на експертиза и знаење од областа. Исто така на локално ниво постојат повеќе канали и институции преку кои може да се насочуваат активностите со цел промоција и спроведување на правото на учество на децата (списанија, медиуми, НВОи и сл.)

3. Мониторинг сегменти и структура на системот за мониторирање

Системот за мониторинг на имплементацијата на Конвенцијата за правата на детето во Република Македонија (Конвенција во понатамошниот текст) се однесува на членовите 12,13,14 и 15, како и препораките на Комитетот на Обединетите Нации за правото на детето т.е. параграфите 10,11,30 и 31. Членовите и препораките чија имплементација се следи и известува се однесуваат на учеството на децата во различни сегменти на општественото живеење, т.е. правото на детето да биде слушнато неговото мислење, земено во предвид и третирано на соодветен начин, како и правото на здружување на децата.

Системот содржи осум клучни индикатори за селектираните членови од Конвенцијата како и за препораките, дваесет индикатори и голем број на маркери кои помагаат да се прикажат различни димензии на прибраните податоци а кои се важни за прикажување на состојбата на терен.

Мониторингот според индикаторите се одвива на повеќе нивоа:

- Ниво на национално законодавство
- Ниво на подзаконски акти, вклучително и интерните акти кои ги носат надлежните институции на национално и локално ниво
- Ниво на усвоени практики кои ги применуваат надлежните институции кои се предмет на мониторингот
- Ниво на искуство од страна на сите засегнати страни во имплементацијата на Конвенцијата вклучително и децата

Табеларен приказ на клучните индикатори и индикаторите во нивни рамки даден е во прилог 1.

Како споредбена основа при подготовка на првиот мониторинг извештај ќе послужат податоците кои Коалиција СЕГА ги собирале преку спроведените истражувања во периодот 2008 – 2010 година, а кои се однесуваат на детските права воопшто и специфично на правото на учество на децата. Овие истражувања содржат главно квалитативни наоди преку кои е прикажана состојбата со почитувањето на детските права во училиштата, но и воопшто во регулативата и праксата на локално и национално ниво. Во понатамошната подготовка секој од извештаите ќе се осврнува на последната состојба кој била презентирана во претходниот мониторинг извештај и ќе го бележи напредокот кој настанал помеѓу два мониторинга.

4. Методологија на прибирање податоци

Системот за мониторинг на Конвенцијата се спроведува во 14 градови во Република Македонија (Скопје - 3 општини, Тетово, Гостивар, Дебар, Струга, Охрид, Ресен, Битола, Прилеп, Кавадарци, Веница, Штип, Гевгелија, Куманово) во кои Коалиција СЕГА претходно спроведуваше истражувања за утврдување на почетната состојба. Во тој контекст податоците се прибираат преку локалните институции т.е. основни и средни училишта, Центри за социјална работа, Локална самоуправа, Канцеларии на Народен правобранител, Регионални канцеларии на МОН, локални НВОи и локални медиуми. Во прилог 2 даден е преглед на вкупниот број на контактирани институции. Дополнително на национално ниво се собираат податоци од Националната комисија за правата на детето, Парламентарната комисија за човекови права и Парламентарната комисија за обрзование, наука, млади и спорт, Совет за радиодифузија, Министерства и агенции на Владата кои имаат ингеренции за спроведување на правото на учество на децата.

Прибирањето на податоците за овој извештај се врши од страна на назначените локални координатори за секој град вклучен во мониторингот, тимот на Коалиција СЕГА во централната канцеларија и надворешните консултанти.

Податоците се прибираат преку директни интервјуа со претставници на институциите, додека како дополнителна алатка се користи и интернет пребарувањето со цел анализа на документацијата од институциите. За секој индикатор кој е развиен како дел од системот за мониторинг се изработени посебни инструменти со насоки и маркери за точниот вид на податоци кои треба да се добијат преку директните интервјуа со претставниците на институциите. За одредени индикатори за кои не се дадени податоци локалните координатори или тимот на Коалиција СЕГА не ги прибрале истите заради достапност на информациите, неможност да се контактираат одговорните лица или заради немање информации.

Во поглед на добивање на мислењето директно од децата, Коалиција СЕГА во 2010 година спроведе истражување во истите градови кои се предмет и на овој мониторинг, во 28 училишта. Во рамки на ова истражување преку анкета и групни интервјуа со децата (преку анкетата беа вклучени 703 деца додека преку групните интервјуа 850 деца) се добија појдовни податоци за познавањата на детските права и начинот на нивна заштита, правото на учество во донесувањето одлуки, спроведувањето на правото на учество и правото на здружување на децата во училиштата. Во тој контекст, преку мониторингот кој се реализираше во 2011 година, повторно беа вклучени 1453 деца, од нив 768 од основните училишта и 685 од средните училишта (детален приказ на вклучените деца по градови, пол возраст и етничка припадност е даден во прилог 3).

Од децата се добија информации кои делумно се споредливи со појдовните информации од истражувањата во 2010 година и како такви се употребени во овој извештај. Во понатамошниот тек на мониторингот во 2012 година се предвидува да се направи повторно истражување исто како тоа во 2010 година, со цел снимање на состојбата и споредба со добиените појдовни податоци од 2010 година.

5. Преглед на добиените наоди според членовите на Конвенцијата и препораките од Комитетот

5.1 Член 12

1. Државите членки му обезбедуваат на детето кое е способно да формира сопствено мислење, право на слободно изразување на тоа мислење за сите прашања кои се однесуваат на детето, со тоа што на мислењето на детето му се посветува должно внимание во согласност со возраста и зрелоста на детето.

2. За таа цел на детето посебно му се дава прилика да биде сослушано во сите судски и административни постапки кои се донесуваат на него, било непосредно или преку застапник или соодветен орган, на начин кој е во согласност со процедуралните правила на националното законодавство.

Препораки на Комитетот за заштита на правата на децата (Параграфи 10, 11, 30 и 31)

10. Комитетот ги забележува реформите во Националната комисија за правата на детето од септември 2007 со подигање на нејзините членови на ниво на државни советници, но е загрижен дека ова тело не е доволно активно во планирањето на политиките и поставување на приоритетите за имплементација на Конвенцијата.

Комитетот, дополнително е загрижен за ограничените можности на локалната самоуправа, граѓанското општество и децата да учествуваат во работата на Комисијата. И покрај информацијата дека надлежностите на Комисијата се проширени на сите полиња кои ги засегаат децата, Комитетот исто така е загрижен дека тие не се проширени на протоколите на Конвенцијата.

11. Комитетот препорачува, државата да осигура дека Националната комисија за правата на детето има водечка улога во планирањето на политиките и поставувањето на приоритетите за имплементација на Конвенцијата. Националната комисија треба да има соодветни човечки, технички и финансиски средства, неопходни за да го практикува нејзиниот мандат ефективно. Составот и методите за работа на Комисијата треба да овозможат доволен простор за ефективно учество на локалните самоуправи, граѓанското општество и децата. Дополнително, Комитетот препорачува државата да ја разгледа можноста да ги прошири компетенциите на Комисијата за истата ги покрива координацијата, мониторингот и евалуацијата на активностите од протоколите на Конвенцијата.

30. Комитетот, кој иако забележува дека принципот за почитување на мислењето на децата е инкорпориран во националното законодавство, жали што ова не е направено систематски и што законодавството сеуште не обезбедува право на детето да биде слушнато во сите судски и административни процедури кои влијаат на децата, а во согласност со нивните капацитети.

Комитетот понатаму жали што традиционалните општествени однесувања спрема децата го ограничуваат почитувањето на нивното мислење во семејствата, училиштата, заедницата и општеството.

31. Врз основа на член 12 од Конвенцијата и врз основа на генералните коментари бр. 12 (2009) на Комитетот за правото на децата да бидат слушнати (CRC/C/CG/12), Комитетот препорачува, државата да осигура дека целото релевантно законодавство гарантира право на децата да бидат слушнати во сите административни и судски процедури во согласност со нивните капацитети. Дополнително, Комитетот препорачува, државата да го промовира и помага почитувањето на мислењето на децата во семејствата и училиштата, во заедниците и во целото општество како и нивно учество во сите збиднувања кои ги засегаат.

5.1.1 Анализа и заклучоци

1. Регулирање на учеството на децата во националното законодавство т.е. специфично во Законот за основно образование, Законот за средно образование и Законот за локална самоуправа¹

Почетна состојба: Според податоците од почетната состојба констатирана во Алтернативниот извештај на Коалиција СЕГА за спроведување на Конвенцијата на правата на детето во Република Македонија (во понатамошниот текст Алтернативен извештај),

¹ Податоците кои ги прибираше Коалиција СЕГА преку воспоставениот систем за мониторинг се однесуваат на конкретно на учество на децата во одлучувањето во локалната самоуправа и во училиштата, па затоа во предвид се земаат законите кои се од овие две области.

Законот за основно образование не го регулира учеството на децата во донесувањето одлуки во училиштето. Тоа право децата го остваруваат преку родителите. Во Законот за средно образование единствен елемент на учество на децата во донесувањето одлуки е можноста ученикот да поднесе приговор доколку не е задоволен од оценката. Во Законот за локална самоуправа нема конкретни одредби со кои се регулира учеството на децата во донесувањето одлуки во локалната самоуправа или преку кои се поттикнува такво учество или се дава можност за учество.

Наоди од мониторингот 2011 година: Според податоците од спроведениот мониторинг во 2011 година во двата закони од образованието (основно и средно) направени се минимални промени по однос на учеството на децата во донесувањето одлуки во училиштата. Имено со измените во овие закони им се дава право на децата (и на родителите) да поднесат приговор на добиените резултати од екстерниот тест. Во Законот за локална самоуправа нема никакви промени со кои се третира прашањето за учество на децата во донесувањето одлуки во локална самоуправа.

Заклучок: Во контекст на препораките на Комитетот дадени во параграфите 30 и 31 може да се заклучи дека конкретно во законодавството од сферата на основното и средното образование и локалната самоуправа државата нема преземено значајни чекори за регулирање на учеството на децата во донесувањето одлуки.

2. Регулирање на учеството на децата во донесувањето одлуки преку индивидуалните акти на институциите т.е. на училиштата и на локалните самоуправи

Почетна состојба: Според податоците од почетната состојба констатирана во Алтернативниот извештај на Коалиција СЕГА, како и според спроведеното истражување на Коалиција СЕГА на крајот на 2010 година (во 14 градови во Македонија), во скоро сите опфатени училишта нема посебни развиени правила за регулирање на учеството на децата во донесувањето одлуки во училиштата, ниту пак специфични сегменти во нивните индивидуални акти со кои се регулира оваа област. По однос на актите на локалните самоуправи, ниту една општина која учествувала во истражувањата во 2009 година не изјавила дека во своите акти го регулира учеството на децата во донесувањето одлуки во локалната самоуправа.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Има напредок во поглед на регулирање на учеството на децата во донесувањето одлуки како во актите на училиштата, така и во локалните самоуправи. Со спроведениот мониторинг во 2011 година контактирани се вкупно 62 училишта (34 основни и 28 средни) од кои 29 или 47% изјавиле дека го имаат регулирано учеството на децата во донесувањето одлуки преку некои од своите акти т.е. статут, правилници и деловници за работа. Од сите 14 градови вклучени во мониторингот, во 4 општини Тетово, Штип, Гевгелија и Прилеп ниту едно од контактираните училишта не го регулира учеството во

своите акти. Најчесто училиштата изјавуваат дека учеството го регулираат преку правилници, а потоа и во рамки на статутите преку правото на членство и дејствување преку класната и училишната заедница. Исто така одговорните од училиштата наведуваат дека учеството на децата е регулирано и преку годишните програми на училиштата. Треба да се напомене дека квалитативните наоди од мониторингот упатуваат на тоа дека сепак иако училиштата изјавуваат дека го имаат регулирано учеството најчесто не станува збор за учество во донесување одлуки, туку за учество во активности преку класната и училишната заедница.

Во споредба со почетната состојба според која ниту една општина во своите акти не го регулира учеството на децата во донесувањето одлуки, наодите од мониторингот во 2011 година укажуваат дека 3 општини (Прилеп, Штип и Кавадарци) во своите акти (статут и деловници) го регулираат учеството на децата. Имено во Штип и Кавадарци е воспоставен Совет на млади како општинско тело во кој учествуваат и деца, додека во Прилеп не се доставени на увид документи за да се види за какво учество станува збор.

Заклучок: Во контекст на препораките на Комитетот дадени пред се директно во параграф 31, и индиректно и во останатите параграфи, може да се заклучи дека има напредок во регулирање на учеството на децата во индивидуалните акти на институциите т.е. училиштата и локалните самоуправи. При тоа битно е да се напомене дека овој напредок не е резултат на државна интервенција или спроведување на државна политика со цел регулирање на учеството на децата во

донесувањето одлуки во овие институции, туку е резултат на иницијативноста на институциите и нивната волја да соработуваат со Коалиција СЕГА која фокусирано работи на регулирање на учеството на децата и младите во рамки на училиштата и локалните самоуправи. Понатаму треба да се напомене дека посебно кај училиштата потребна е дополнителна работа со цел да се утврди за какво регулирање на учеството станува збор, бидејќи разбирањето на поимот учество во донесувањето одлуки е различно.

3. Функционалност на Националната комисија за правата на детето, учество на децата во работата на Националната комисија и во Парламентарните комисии²

Почетна состојба: Според податоците од почетната состојба констатирана во Алтернативниот извештај на Коалиција СЕГА за спроведување на Конвенцијата на правата на детето во Република Македонија во 2001 година воспоставена е Национална комисија како работно тело со улога да го изработи НАП за правата на детето. Оваа Комисија го изработила НАП, но понатаму како што и се наведува во Извештајот од државата Комисијата не продолжува со својата улога. Затоа во 2007 година всушност со Одлука се реформира Комисијата сега со улога да го следи спроведувањето на НАП за правата на детето. Во новиот состав на Комисијата се вклучени претставници од Министерствата за правда, труд и социјална политика, внатрешни работи, надворешни работи, финансии,

² Коалиција СЕГА во согласност со полето на интерес прибираше податоци за работата на Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот и Комисијата за образование, наука и спорт

култура, здравство, образование и од Агенцијата за млади и спорт од рангот Државни советници, како и претставник од Државниот завод за статистика. Исто така во Комисијата се вклучени и Прва детска Амбасада Меѓаши и Детски Парламент на Македонија, како НВОи без право на глас. Во Комисијата консултативна улога има и УНИЦЕФ. Не се познати критериумите на избор на НВОите во Комисијата, се одржуваат редовни седници од формирањето, но јавноста нема информации за работата на Комисијата. Имајќи во предвид што Комисијата е составена претежно од делегирани претставници по функција, може да се констатира отсуство на експертиза и капацитет како за работа во областа детски права така и за следење на исполнувањето на НАП за правата на децата. За јавноста недостигаат информации што всушност работи оваа Комисија. Има ограничено вклучување на граѓанскиот сектор во работата на Комисијата. 4 општини Битола, Прилеп, Штип и Гостивар изјавиле дека имаат Комисија за заштита на правата на детето, додека во Тетово и Кавадарци имало општински советник.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Од работата на Комисијата во 2011 година не можат да се увидат некои конкретни активности за зголемување на учеството на децата во донесувањето одлуки. Исто така според достапните информации за работата на Комисијата не можат да се најдат податоци за механизмите кои Комисијата ги користи за директно вклучување на децата (доколку воопшто постојат такви механизми) како и за бројот на консултирани деца.

Комисијата во февруари 2011 година поднела извештај за своите активности во 2010 година. Исто така во текот на 2011 година Комисијата имаше и отворен повик за проширување на своето членство со уште две НВОи кои работат во областа на заштита на детските права. Конечно, во текот на 2011 година Комисијата со експертска поддршка од УНИЦЕФ пристапи кон ревизија на НАП, при што во нацрт ревидираниот план кој е достапен вклучени се активности за учество на децата во одлучувањето. Според измените во планот се предвидува воспоставување на Образовен комитет во училиштата во кој ќе членуваат родители, наставници и претставник од Училишниот одбор. Овој Комитет има улога да се грижи за почитувањето на правата на недискриминција и вклученост на децата. За децата се предвидува организирање во најразлични форми (клубови, асоцијации, детски организации и сл.) како и нивна комуникација понатаму со Образовниот комитет. Од 2011 па до моментот на пишување на овој извештај иако Комисијата постои и се очекува избор на нови членови, истата не е функционална.

Вкупно 6 општини имаат воспоставено Комисија за заштита на правата на детето, но не може да се каже дека општините издвојуваат значајни средства за овој сегмент, ниту пак дека функционалноста на Комисиите е на високо ниво.

Нема податоци за бројот на деца кои парламентарните комисии ги консултирале во својата работа за прашања кои ги засегаат нив. Во Стратегија за активностите за периодот

ноември 2009 година - септември 2010 година на Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот согласно наодите во Поглавјето 2.2. Човекови права и заштита на малцинствата во Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2009 година, комисијата предвидела спроведување на јавни расправи на тема Заштита на правата на децата како механизам за консултација. На ниту една друга седница парламентарните комисии не дискутирале за прашања кои се поврзани со учество на децата во донесувањето на одлуки во образовниот процес.

Заклучок: Во контекст на препораките на Комитетот дадени во параграфите 10 и 11 напредок може да се констатира во отворање на Националната комисија за правата на детето за вклучување дополнителни членови од граѓанското општество, но сепак тие сепак не се избрани. Исто така напредок има и во креирањето на политиката за заштита на детските права преку ревизија на НАП. При тоа треба да се забележи дека овој процес е пред се по иницијатива на канцеларијата на УНИЦЕФ и дека сепак нема во јавноста финален ревидиран НАП. Бидејќи остварениот напредок на локално ниво со формирањето Комисии за заштита на правата на детето е резултат на иницијативноста на локалните самоуправи, може да се констатира дека Националната комисија многу малку игра координативна улога во процесот на креирање и спроведување на политиката за заштита на правата на детето на локално ниво. Може да се заклучи дека државата не презела нови мерки и чекори со цел зајакнување на улогата на Националната комисија,

бидејќи до овој момент нема информации за определување посебен буџет за работа на Комисијата, како и зајакнување на комисијата со човечки и технички ресурси и пред се со експертиза од областа на заштитата на детските права. Исто така може да се заклучи дека сеуште не постојат механизми за директно вклучување на децата во работата на Националната комисија и на Парламентарните комисии.

4. Учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалните самоуправи

Почетна состојба: Според податоците од почетната состојба констатирана во Алтернативниот извештај на Коалиција СЕГА, како најчести механизми преку кои училиштата ги вклучувале децата во донесувањето одлуки се наведуваат класните заедници т.е. претседателите на класови, и во многу ретки случаи вклученоста на децата во работата на наставничкиот совет и училишниот одбор. Децата најчесто биле консултирани за несуштински прашања, како на пример екскурзии, матурски прослави, прослави на празници, а скоро воопшто не биле консултирани во подготовка на програми на училиштето, за работата на наставниците, прашања поврзани со наставата и наставните методи. И според спроведеното истражување на крајот на 2010 година за учеството на децата во донесувањето одлуки во училиштата, најголем дел од децата и училиштата изјавуваат дека децата учествуваат преку класната заедница т.е. преку претседателите на класови.

Нема училиште кое изјавило дека децата учествуваат во работата на наставничкиот совет во како редовна пракса. И според ова истражување продолжува трендот на вклученост на децата во одлуки за не толку суштински прашања. Општините не ги вклучуваат децата директно ниту во донесување одлуки ниту во процеси на креирање годишни програми и активности за деца. Општините изјавуваат дека најчесто мислењето на децата го добиваат преку контакти со наставничкиот кадар или пак преку соработка со НВОи кои имаат програми и активности за деца. По однос на структура во рамки на општините преку која би можело да се обезбеди учество на децата во донесувањето одлуки, општините во најголем дел немаат структура, додека еден мал дел на општини изјавуваат дека имаат Советник или младинско тело.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Сите 62 училишта (34 основни и 28 средни) изјавиле дека користат механизми за вклучување на децата во донесувањето одлуки. Механизмите кои се користат најголемиот дел се неформални т.е. се составен дел на секојдневието во училиштето како на пример состаноци, усни разговори (групни и индивидуални), средби со родители и ученици, средби на претседателите на класови со класни раководители. Училиштата поретко користат и формални механизми како што се кутии за оплаки и предлози, анкети, интервјуа, училишната заедница, детски парламенти и сл. Иако во главно се задржува трендот децата да бидат консултирани за не толку суштински прашања, сепак има и напредок во ова поле и може да се забележи дека повеќе од училиштата децата ги вклучуваат и при

донесување одлуки во врска со пишување на оценки, изборни предмети, куќен ред, кодекс на однесување, уредување на училиштето и услови во училиштето, односи помеѓу учениците, односи со наставниците, самоевалуација на училиштето. Но, овие изјави се од страна на интервјуираните претставници од училиштата, додека според изјавите од децата вклучени во фокус групите и во групните интервјуа може да се заклучи дека тие и понатаму не потенцираат суштинско вклучување во донесувањето одлуки во училиштата. Кога станува збор за спроведување на барањата на учениците или пак за донесување на конечни одлуки по прашања кои ги засегаат децата, некои од училиштата изјавуваат дека донесените одлуки многу често не кореспондираат со желбите и барањата на учениците, како и тоа дека често пати барањата на учениците за одредени прашања не се проследуваат до крај.

10 од вкупно 14 општини вклучени во мониторингот изјавуваат дека имаат некакви механизми преку кои децата ги вклучуваат во донесувањето одлуки. При тоа станува збор за детски парламенти, прием на деца, Комисии, анкетаирања на ученици, совет на млади, младински парламент. Треба да се напомене дека во различните мониторинг периоди општините различно користат односно не користат механизми. Така ако во јули 9 општини изјавиле дека користат некакви механизми, во октомври 7 општини изјавиле дека користат некакви механизми, односно дека искористиле некакви механизми за консултација на децата во периодот од Јули до Октомври. Во Охрид, Скопје и Гевгелија локалните самоуправи

не користат механизми, додека за Винаца нема информација дали се користат некакви механизми за вклучување на децата во донесувањето одлуки. Еден дел од општините иако наведуваат дека имаат механизми сепак станува збор за вклучување на децата во организирање на настани, но не и за вклучување во донесувањето одлуки кои нив ги засегаат. Исто така еден дел општини изјавуваат дека индиректно ги вклучуваат децата преку контакти со училишните одбори, наставничкиот кадар и директорите. Само општина Кавадарци има евиденција за бројот на деца кои биле консултирани при формирањето на младинскиот парламент (217) како и за бројот на деца (2000) кои биле консултирани на теми од областа на културата и спортот од интерес на децата и младите а во надлежност на општината. Градоначалникот и советниците се почесто практикуваат директни консултативни средби со ученици и млади како и младински организации на теми кои ги засегаат младите и децата а се од сите сфери на општествениот живот. Темите за кои другите општини ги консултирале децата се однесуваат на образованието, екологијата, изградба на детски игралишта, култура и изборните предмети во училиштата, здравство.

Заклучок: Во контекст на препораките на Комитетот дадени во параграфите 30 и 31 може да се констатира скроман напредок во вклучување на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалните самоуправи. Иако поголем дел и од училиштата и од локалните самоуправи изјавуваат дека го регулирале учеството на децата во донесувањето одлуки, сепак во пракса учеството не се случува често и систематски.

Кај училиштата има напредок во поглед на тоа дека се започнува со примена и на формални механизми за консултација на децата, додека кај мал дел од локалните самоуправи напредокот се гледа пред се во воспоставувањето на засебни структури преку кои децата учествуваат.

5. Промоција на правото на учество во донесување одлуки помеѓу децата и возрасните и едукација за суштината и примената на правото на учество на децата во донесувањето одлуки

Почетна состојба: Според информациите од спроведеното истражување кон крајот на 2010 година за учество на децата во училиштата³, децата се поделени по однос на познавањето на правото на учество и скоро подеднакво изјавуваат дека знаат за ова право, односно дека малку знаат за ова право. Она што го потврдуваат е дека сакаат да научат како се спроведува ова право во пракса. Понатаму, 79% од децата не посетувале досега младински работилници за правото на учество во одлучувањето, а 65% изјавуваат дека ниту во наставните содржини не учеле за ова право, односно не знаат дали учеле. Тоа укажува дека децата дополнително не го препознаваат ова право како дел од наставните содржини. Децата од основните училишта потенцираат дека родителите и наставниците заедно ги донесуваат одлуките, додека децата од средните училишта изјавуваат дека тие се прашани за мислење но одлуките ги донесуваат родителите и наставниците заедно.

³ Во спроведената анкета е селектиран статистички репрезентативен примерок од 703 деца од 14 градови, додека во групните интервјуа учествуваа 850 деца.

Исто така децата и од основните и од средните училишта изјавуваат дека нивните претставници не се вклучени во работата на наставничкиот совет, како и дека нивното консултирање е за несуштински одлуки. Познавањата за правото да учествуваат во донесувањето одлуки во локалната самоуправа се на многу ниско ниво. Децата вклучени во фокус групите при изработката на Алтернативниот извештај изјавуваат дека не се запознати со ова право и дека не знаат како да го остварат.

Локалните и националните институции имаат редовни активности за промоција на заштитата на детските права и нивните претставници посетуваат активности, обуки и семинари за заштита на детски права. Но, од друга страна ретко која институција се изјаснила дека има специфични активности за зголемување на детското учество во донесувањето одлуки. Исто така еден дел од локалните институции (најчесто училиштата) имаат активности во кои ги вклучуваат децата, што не може да се смета за активност за подигнување на свеста за вклученост на децата во донесувањето одлуки.

Наоди мониторинг 2011 година: Во фокус групите организирани од страна на локалните координатори во јули 2011 учествуваа вкупно 262 деца од основни и средни училишта, додека во групните интервјуа организирани од страна на локалните координатори во октомври 2011 учествуваа вкупно 1191 деца од основни и средни училишта од сите 14 градови вклучени во мониторингот. Според добиените наоди од фокус групите и од групните интервјуа, децата, се поделени по однос на тоа дали знаат за правото на учество,

и дополнително изјавуваат дека слушнале за ова право но не знаат како да го остварат. Еден мал дел деца знаат дека можат да учествуваат во училиштето преку класната и училишната заедница и дека сами ги избираат нивните претставници во класните заедници. Скоро сите вклучени деца не посетувале посебни работилници за правото на учество, но изјавуваат дека информации за тоа како може да учествуваат во донесувањето одлуки во училиштето добиваат најчесто од класниот раководител и од стручната служба, и сметаат дека тие се личностите кои и понатаму треба да имаат водечка улога по ова прашање. По однос на учеството во одлучувањето во рамки на локалната самоуправа децата не знаат дека имаат такво право, посебно децата од основните училишта и сметаат дека тоа право го остваруваат преку возрасните. Децата не се запознати ниту со механизмите за учество во локалната заедница и немаат информации од ниту еден извор за тоа како да учествуваат во донесувањето одлуки во локалната заедница. Тие сметаат дека информациите за ова право треба да ги добиваат преку училиштата од наставниците, класните раководители и стручната служба. Дополнително преку активностите на СЕГА, информирани и обучени се 12 членови на советите на млади во Кавадарци и Струмица, потоа 144 млади од младинските парламенти во Кавадарци, Струмица, Неготино и Делчево. За младинско учество обучени се 50 млади и деца (25 основци и 25 средношколци) од Прилеп, Дебар, Тетово, Куманово и Кавадарци.

Речиси во сите градови кои беа вклучени во мониторингот контактираните претставници од национални и локални институции (Националната комисија за заштита на правата на децата, училишта, општини, центри за социјална работа, канцеларии на народен правобранител, просветен инспекторат, биро за развој на образованието) како и претставниците на НВОите имаат учествувано во некаква активност за промоција на детските права и нивна заштита. Некои од институциите како на пример Канцелариите на Народниот правобранител и самите организираат активности за промоција и заштита на детските права. Така, од вкупно 105 институции кои биле контактирани и каде се одвивале некакви активности од оваа област, 164 претставници биле вклучени во обуки и други активности. Сите овие претставници се директно контактирани преку локалните координатори. Треба да се напомене дека најчесто институциите немаат евиденција за бројот на претставници кои посетувале вакви активности, што значи дека бројката на вклучени претставници може да биде и многу поголема. Најголем дел од претставниците доаѓаат од НВОите, училиштата, и центрите за социјална работа. Според добиените податоци од локалните координатори по однос на овој индикатор, интересно е дека многу мал дел од контактираните претставници учествувале специфично на активности кои подразбираат зголемување на учеството на децата во донесувањето одлуки или пак активности кои ја подигнуваат свеста за учество на децата во донесувањето одлуки. Исклучок од ова се претставниците на општината во Кавадарци како и персоналот од контактираните средни и основни училишта во Куманово.

Претставниците од Кавадарци учествувале на обуки за младинско учество организирани од Коалиција СЕГА, додека претставниците од Куманово од основните и средните училишта учествувале во обуки за работа на младинската организација и подоцна помогнале во подготовка на документацијата на младинската организација и го поддржуваат нејзиното функционирање. Понатаму, според добиените податоци од локалните координатори по однос на овој индикатор, учеството на семинари и обуки од областа на учеството на децата е зголемено благодарение на обуките, работилниците и семинарите кои ги организира Коалиција СЕГА. Најголем дел од активностите за промоција и заштита на детските права и специфично за правото на учество во донесувањето одлуки се организираат од домашни и странски НВОи, во рамки на нивните проекти.

Заклучок: Во контекст на препораките на Комитетот дадени во параграф 31 по однос на промовирање на правото на учество во донесувањето одлуки и едукација за негова примена, може да се заклучи дека има скромна напредок, но тој не е резултат на напори од страна на државата. Имено државата не презема конкретни чекори или активности со цел промоција на ваквото право и негова примена во пракса. Институциите кои се насочиле кон ова право тоа го направиле самоиницијативно, стихийно или пак заради соработка со некоја НВО, најчесто тоа е Коалицијата СЕГА која работи специфично на ова право. Едукацијата на децата и возрасните по однос на примената на ова право е организирана независно, од страна на НВОи како Коалиција СЕГА во рамки на

нивните проектни активности. Кај децата (иако станува збор за различен примерок на деца) не може да се забележи подобрување по однос на препознавањето на ова право и неговата примена во пракса. Децата се посебно неинформирани за правото на учество во донесувањето одлуки во локалната самоуправа.

5.2 Член 13

1. Детето има право на слобода на изразување кое опфаќа и слобода да бара, прима и дава информации и идеи од секаков вид, без оглед на граници, било усно или писмено или низ печатот, по пат на уметност или некој друг медиум по избор на детето.

2. Остварувањето на ова право може да подлежи на извесни ограничувања, меѓутоа само на оние кои се одредени со закон и кои се неопходни,

а) заради почитување на правата или угледот на другите или

б) заради заштита на националната безбедност, или јавниот поредок, или јавното здравје или морал.

5.2. 1 Анализа и заклучоци

1. Децата бараат, примаат и даваат информации преку разновидни медиуми обезбедени од страна на државата

Почетна состојба: Во своите досегашни истражувања како и според информациите од Алтернативниот извештај, Коалиција СЕГА, не прибирала специфични информации кои се однесуваат на бројот на весници, списанија и други медиуми преку кои децата можат да даваат, примаат и бараат информации кои се од нивни интерес и преку кои тие можат да го искажат своето мислење.

Прв пат преку спроведениот мониторинг во 2011 година се добиваат вакви информации и истите се презентирани подолу. Во следните извештаи ќе се врши споредба помеѓу податоците од овој вид добиени од различните мониторинг периоди.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Според добиените податоци од мониторингот во сите 14 општини кои се вклучени во прибирањето податоци се издаваат некакви списанија за деца. Во податоците добиени во јулскиот мониторинг во 8 општини се издавале списанија за деца, но до октомврискиот мониторинг пораснал бројот на општини, т.е. во сите општини се издаваат списанија за деца. Вкупно во 14 општини се издаваат 43 списанија за деца од кои најголем дел или 32 списанија се издаваат од училиштата. Останатите списанија ги издаваат НВОи. Од вкупниот број на издадени списанија 15 се за основци, а 27 за средношколци. Од вкупниот број на списанија кои се издаваат на локално ниво само 6 списанија добиваат државна поддршка, додека другите се финансираат од буџетите на општините, од буџетите на училиштата, од спонзорства и сл. Во три општини Кавадарци, Прилеп и Тетово училиштата не издаваат списанија. Во најголем дел од списанијата децата имаат можност да учествуваат директно во подготовката. Треба да се напомене дека иако бројот на списанија наменети за деца радува, сепак содржините во списанијата се претежно од забавен карактер или од информативен карактер т.е. се пласираат информации за реализирани настани, посети, натпревари и сл. Исто така најчесто списанијата се издаваат еднаш до два пати годишно, што е многу мала фреквенција

за да ги задоволи потребите на децата за примање и давање на информации. На национално ниво се издаваат 7 списанија за деца, тие се: Наш свет (издавач, Детска радост), M&M и Kids (издавач, Нампрес), Нумерус и Сигма (издавач, Сојуз на математичари), прилог Колибри (издавач, НИП, Нова Македонија), Медиум (издавач Висока школа за новинарство заедно со НИП Нова Македонија). За две списанија (Сигма и Нумерус) нема податок како се финансираат, останатите самостојно се финансираат, а списанието Наш свет добива поддршка од Министерството за образование и наука за дистрибуција во училиштата.

Од вкупно 14 општини вклучени во мониторингот во 8 општини има електронски медиуми кои емитуваат програма за деца. Поголемиот дел од емисиите кои се емитуваат на локално ниво се од забавен карактер, песнички, анимирани филмови и сл. Има и еден мал дел детски и младински емисии со информативни содржини и содржини за промоција на децата. Во текот на мониторингот контактирани се 28 локални медиуми и од нив 19 емитуваат програми за деца, а вкупниот број на детски емисии е 20. Едно основно училиште од Скопје има свој медиум, радио. На национално ниво медиуми кои емитуваат детски програми се: ТВ Телма ја емитува детската емисија „Пет плус“, ТВ Алфа емисијата „Супер Свезда“ како и MTV која емитува детски емисии секојдневно и се со поддршка од државниот буџет. Бројот на емисии на MTV не може да се утврди, бидејќи податоците кои се добиени се во минути детска програма на годишно ниво.

2. Децата се заштитени од содржини што можат штетно да влијаат врз нивниот психички, физички и морален развој.

Почетна состојба: Според наодите во Алтернативниот извештај подготвен во 2009 година, во Законот за радиодифузија внесени се одредби со кои се регулира презентирањето на содржини кои може да имаат негативни ефекти врз развојот на децата како на пример порнографски содржини, насилство, емитување на телефонски броеви кои нудат специјални услуги за време на детски програми. Советот за радиодифузија има изработено и прецизни насоки за категоризација на програмите. Во пракса, поголемиот дел од приватните телевизии не се придржуваат до насоките односно прават сопствена проценка кои програми кога треба да се емитуваат. Во периодот до 24.00 часот на телевизиите може да се сретнат филмови и емисии кои содржат физичко насилство, несоодветен речник, експлицитни еротски содржини. Пример се `reality shows` како Големиот брат, Остров на искушение, Кечери, Џери Спрингер, првиот циклус емисии Тринаесетка на водителот Боки 13.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Вкупниот број на медиуми кои имаат добиено концесија е 157 од кои 77 се ТВ станици, а 80 се радиостаници. Од наведените медиуми само 4 имаат национална концесија додека другите се или локални или пак се емитуваат на национално ниво но преку сателит.

Според податоците од спроведениот мониторинг во јули 2011, вкупно 14 медиуми го прекршиле Правилникот за заштита на маолетната публика и сите тие емитуваат програма на национално ниво (види Прилог 4 Листа на медиуми кои го прекршиле Правилникот во според мониторингот во месец јули 2011). Најчести случаи на прекршување на правилникот има во програмите кои користеле телефонски услуги со посебна тарифа и тоа како на игрите со ниска продукциска вредност така и на емисии со јасновидци, на актуелно-информативни емисии, забавно-музички емисии. Исто така за рекламните спотови кои се дел од кампањата на Владата на Република Македонија за борба против дрогата по доставено барање за мислење, Советот за радиодифузија препорачува до медиумите истите да се емитуваат во соодветни термини и со соодвени ознаки т.е. текстуално вербално и визуелно предупредување и ознака за возрасната група која може да ја следи програмата. Конкретно, препорачано е рекламните спотови „Тело за еден грам“ и „Последната црта“, да се емитуваат во периодот од 21 до 05 часот, за време на емитувањето да носат ознака 12+, а пред нивното прикажување на екранот да се емитува предупредувачкиот сигнал составен од текстуално, вербално, акустично и визуелно предупредување дека програмата не се препорачува за деца под 12 години. Советот препорача во спотовите „Ден потоа“ и „Денот кога мајка и` плачеше“ да се извршат измени во поглед на прикажаното насилство и однесување опасно за безбедноста на луѓето кое е лесно за имитација и на тој начин да се прилагодат на одредбите од Правилникот за заштита на малолетната публика,

односно да се емитуваат во периодот од 17 до 05 часот со родителски надзор, а пред нивното емитување, на екранот да се прикаже соодветниот предупредувачки сигнал составен од текстуално, вербално, акустично и визуелно предупредување. И овие спотови за време на целото емитување, треба да ја носат ознаката за програма што треба да се гледа со родителски надзор. Исто така Советот за радиодифузија реагираше и до медиумите кои емитувале хип хоп песни со вулгарен говор во несоодветни термини.

Според податоците од спроведениот мониторинг во октомври 2011, 7 концесионери (3 национални и 4 локални телевизии) го прекршиле Правилникот за заштита на маолетната публика. Може да се каже дека во овој период е намален бројот на медиуми кои го прекршиле правилникот, но за разлика од претходниот период кога само национални медиуми го прекршиле Правилникот, во овој период има и 4 локални телевизии. Најголем број од прекршоците се направени заради неупотреба на предупредувачки сигнал за време на програмата и заради означување на програмите со несоодветен предупредувачки сигнал. Дел од прекршоците се однесуваат и на несоодветен термин на емитување на програма што може да нанесе штета на малолетниците.

Заклучок: По однос на спроведување на член 13 т.е. на правото на децата да барат, примаат и даваат информации преку различни медиуми, може да се заклучи дека државата дава минимална поддршка на печатените и електронските медиуми, како на национално така и на локално ниво.

Освен МТВ која детските емисии ги финансира комплетно од државниот буџет, другите електронски медиуми не добиваат државна поддршка. Од печатените медиуми, освен 6 локални списанија и едно национално кои имаат само делумна државна поддршка, останатите се финансираат од други извори. Од друга страна, може да се констатира дека половина од училиштата издвојуваат средства за издавање на детски весници и списанија. Ова е позитивен податок кој укажува на потребата овие медиуми да се унапредуваат понатаму со цел да им се направат подостапни на децата како за давање така и за прием на информации кои им се корисни. Постои голем простор за унапредување на содржината на списанијата кои се издаваат посебно од страна на училиштата, како и за зголемување на фреквенцијата на издавање. По однос на детските емисии кои се емитуваат на ТВ и радио на национално и локално ниво, иако може на прв поглед да се каже дека има солидна бројка на емисии, сепак во суштина најголем дел од тие емисии се од забавен карактер. Треба да се напомене дека државниот медиум МТВ, емитува едукативни и информативни емисии што е позитивен напредок и подразбира директно спроведување на член 13. По однос на заштитата на децата од програми кои можат штетно да влијаат врз нивиот психички, физички и морален развој, може да се заклучи дека Советот за радиодифузија го применува Правилникот за заштита на малолетната публика и мерките кои ги презема со цел санкционирање на медиумите кои го прекршуваат Правилникот имаат ефект. Конкретно според добиените податоци може да се заклучи дека во вториот мониторинг период бројот на медиуми кои го

прекршиле Правилникот и бројот на прекршоци е значително намален. За разлика од првиот мониторинг период кога најголем дел од прекршоците се однесуваат на емитување содржини во несоодветен термин, веќе во вториот мониторинг период најголем дел од прекршоците се однесуваат на неупотребата на соодветен предупредувачки сигнал.

5.3 Член 14

1. Државите членки го почитуваат правото на детето на слобода на мислење, совест и вероисповед.

2. Државите членки ги почитуваат правата и должностите на родителите и, каде што е таков случајот, на законските старатели да го насочуваат детето во остварувањето на неговото право на начин кој е во согласност со развојот на неговите способности.

3. Слободата на изразување на вероисповедта или убедувањето може да подлежи само на оние ограничувања кои се пропишани со закон и кои се неопходни заради заштита на јавната сигурност, ред, здравје или морал или на основните права и слободи на другите.

5.3.1 Анализа и заклучоци

1. Децата во рамки на образовниот систем слободно ја изразуваат својата вероисповед и убедување

Почетна состојба: Во своите досегашни истражувања како и според информациите од Алтернативниот извештај, Коалиција СЕГА, не прибирала специфични информации кои се однесуваат на слободата на избор и изразување на вероисповед и убедување во рамки на образовниот систем. Прв пат преку спроведениот мониторинг во 2011 година се добиваат информации за определувањето на децата за изборните предмети во 6 одделение Етика на религии, Запознавање на религиите и Класична култура во европската

цивилизација, како и информации за содржината на наставните програми по овие предмети. Во следните извештаи ќе се врши споредба помеѓу податоците од овој вид добиени од различните мониторинг периоди.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Според информациите добиени од мониторингот во јули 2011, 27 од вкупно 34 основни училишта кои се контактирани преку мониторингот ги нудат на избор сите три предмети. Во 7 училишта се нудат на избор помалку од три предмети. Во Дебар и Гостивар ниту едно од контактираните училишта не нуди три предмети на избор. Во овој случај најчесто станува збор за ограничување заради неисполнување на минималната бројка на ученици кои треба да се пријават за да се активира предметот или пак заради немање на соодветен наставен кадар. При тоа не постои одредба според која овие ограничувања во изборот може да се сметаат за оправдани или прифатливи. Треба да се напомене дека училиштата назначуваат наставници за овие изборни предмети од веќе постоечкиот кадар, што, според контактираните претставници од училиштата, е и препорака на Министерството за образование и наука. Исто така треба да се забележи дека најголем дел од училиштата определуваат два наставника кои ги предаваат трите предмети. Во мал дел од училиштата (само во 4 градови) секој предмет си има посебен наставник. Децата најчесто го избираат предметот Запознавање на религиите и според евиденцијата од контактираните училишта овој предмет го посетуваат 978 ученици (нема податоци за училиштата од Скопје, Гостивар и Гевгелија), потоа следи предметот Етика на религиите кој го посетуваат 773 ученици

(повторно нема податоци за истите општини) и на крај е предметот Класична култура на европската цивилизација кој го посетуваат 286 ученици (нема податоци од истите општини). Според информациите добиени од мониторингот во октомври 2011 година, во овој мониторинг период, се намалува бројот на основни училишта кои нудат три предмети на избор. Така во овој мониторинг период, три училишта помалку т.е. 24 наспроти 27 основни училишта од претходниот период нудат три предмети на избор. За едно од училиштата во Ресен не се добиени информации заради отсуство на стручната служба. Во 10 училишта се нудат помалку од три предмети на избор. Само во 7 училишта за секој предмет е определен по еден наставник, во останатите еден или два наставници ги покриваат сите изборни предмети. Во овој период намален е и бројот на наставници кои ги покриваат овие предмети. Во овој мониторинг период, најголем број од децата - 1601 се определиле за предметот Етика на религии, додека само 364 ученици го избрале предметот Класична култура на европска цивилизација. За предметот Запознавање на религиите се определиле 947 ученици. Треба да се напомене дека недостигаат податоци за Тетово, Скопје и делумно за Ресен.

Генерално наставниците се задоволни од содржината на наставните програми, по трите изборни предмети и сметаат дека истата е прилагодена за возраста на децата и е соодветна. Содржината е уште поразбирлива со добивањето на учебниците како и подготовката на прирачникот за изведување на наставата.

Според наставниците наставните содржини воопшто не ги прекршуваат правата на децата за слободно изразување на својата вероисповед и религија и им даваат можност како слободно да ја изразуваат својата религија така и да слушнат и научат за другите религии. Во однос на третманот кој го добива секоја од религиите мислењата на наставниците се поделени. За одреден број на наставници сите религии добиваат подеднаков третман, додека за други наставници доминантните религии добиваат многу повеќе простор на сметка на помалите религии. Треба да се има во предвид дека најголем број од интервјуираните наставници предаваат Етика на религиите. Интересно е што наставниците нудат различни одговори на прашањето колку часа се посветени на секоја религија. Одговорите се движат од 4 часа па до 12 за секоја религија. Од одговорите очигледно е дека постои препорака колку часови треба да се посветат на секоја религија, но во практика очигледно тоа е оставено индивидуално на секој наставник да определи колку часови ќе и посвети на секоја религија во зависност од предметот кој се предава. Мислењата на наставниците се поделени околу прашањето за која религија учат повеќе учениците – за сопствената или за туѓите. Половина од наставниците сметаат дека децата повеќе учат за својата религија, додека останатата половина смета дека подеднакво учат за сите религии. Ако се има во предвид дека многу често доминантната религија добива повеќе простор во наставните содржини, реално е да се очекува дека децата повеќе и ќе учат за неа.

Заклучок: По однос на почитувањето на правото на слободно изразување на вероисповед и убедување на децата според член 14, може да се заклучи дека државата направила напредок со воведување на образовни предмети во основно образование со цел изучување и промоција на различните религии. Треба да се констатира дека сепак има одредени ограничувања во слободниот избор на овие предмети од страна на децата, како и во капацитетите за испорака на содржината од овие предмети. Одлуката за избор на предметите децата ја носат заедно со родителите најчесто врз основа на претходна презентација на содржината на предметите за родителите, но не и за децата. Исто така се ограничува и минимален број на деца кои е потребно да се пријават за да може одреден предмет да се испорачува. По однос на содржината на наставните програми, од добиените податоци од наставниците кои се интервјуирани може да се заклучи дека истата е соодветна на возраста на децата, не ги прекршува нивните права на вероисповед и убедување. Но, кога станува збор за местото кое им се посветува на различните религии во содржината на наставните програми не може да се каже дека сите религии имаат подеднаков простор во наставната програма, како што и би требало да биде. Доминантните религии завземаат поголем простор во споредба со оние кои се помалку застапени на територијата на Република Македонија.

5.4 Член 15

1. Државите членки го признаваат правото на детето на слобода на здружување и слобода на мирно собирање.

2. Не може да се наметнуваат никакви ограничувања во остварувањето на овие права освен оние кои се во согласност со законот и кои се неопходни во демократско општество во интерес на националната безбедност или јавната сигурност, јавниот поредок, заштита на јавното здравје или морал, или заштита на правата и слободите на другите.

5.4.1 Анализа и заклучоци

1. Здружување на децата преку детските организации во училиштата

Почетна состојба: Според истражувањето спроведено во 2009 година за потребите на Алтернативниот извештај, иако училиштата наведуваат дека ги имаат сите форми на здружување на децата и дека имаат критериуми за воспоставување на тие форми и правилници за работа, сепак во пракса ваквите форми не функционираат. Според исказите на децата, 58% од децата не знаат какви форми на здружување постојат во училиштата, а 56% изјавиле дека не членуваат во одделенска заедница. Исто така децата, многу малку знаат за значењето и улогата на ученичките и училишните заедници, а уште помалку знаат за сопствената улога во тие заедници.

Здружувањето на децата во училиштата според анализата „Училиште по мерка на децата“ е нецелосно регулирано во статутите на некои од училиштата. Иако формално постојат можности за здружување на децата во најразлични форми, во пракса нема јасни правила како децата се здружуваат, која е улогата на ученичките заедници и ученичките организации. Децата уште помалку знаат какви се правилата на избор на претставници во тие заедници бидејќи изборот најчесто се врши традиционално и по предлог на наставникот. Според наодите од истражувањето спроведено кон крајот на 2010 година во врска со учеството на децата во училиштата, децата не знаат или сметаат дека во нивното училиште не постојат младински организации и клубови преку кои децата учествуваат во донесувањето одлуки. Од оние кои потенцирале дека вакви тела постојат наведуваат детски организации, младински совети и клубови и разни спортски клубови. Во своите досегашни истражувања како и според информациите од Алтернативниот извештај, Коалиција СЕГА не прибирала специфични информации кои се однесуваат на евиденцијата и бројот на деца членови во детските организации во училиштата. Прв пат преку спроведениот мониторинг во 2011 година се добиваат вакви информации и во следните извештаи ќе се врши споредба помеѓу податоците од овој вид добиени од различните мониторинг периоди.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Според прибраните податоци од мониторингот во 2011 година во контактираните училишта постојат вкупно 65 организации, при што во мониторингот во јули училиштата пријавиле 60 организации,

а во октомври 5 повеќе. Треба да се напомене дека периодот на воспоставување на овие организации во училиштата е на почетокот на учебната година, па во текот на последното прибирање на податоци во октомври во некои училишта вакви организации беа во тек на воспоставување или сеуште не беа воспоставени, па може да се очекува дури и поголем број. Според наодите во Струга во ниту едно училиште (основно и средно) нема ниту една детска организација. Средните училишта како типови на организации кои постојат во нивни рамки ги наведуваат училишната заедница и младинската организација која како форма е карактеристична за средните стручни училишта и истата е воспоставена најчесто во рамки на проектот на УСАИД за основање на кариерни центри. Во основните училишта најчесто постојат детска организација, детски парламент, училишна заедница, и подмладок на црвен крст. Најголем дел од овие организации се активираат со почетокот на учебната година кога следат и избори на раководство и подготовка на програма за работа. Од вкупно 65 организации, 58 изјавиле дека работат во контакт и со помош на назначен наставник или претставник од стручните служби во училиштето. Членството во чадор организации на национално ниво е минимално. Од вкупно 60 организации кои постојат само 17 имаат членство во чадор организации. Имено младинските организации од средните стручни училишта членуваат во Асоцијацијата на средни стручни училишта МАССУМ, а исто така и некои училишни заедници од средните училишта членуваат во Средношколската унија на Македонија. Мал дел од детските организации членуваат

во Детски парламент на Македонија.

По однос на функционалноста на детските/младинските организации во училиштата, според изјавите на наставничкиот кадар тие функционираат според подготвена програма за работа и најчесто работат на подготовка на настани, прослави, еко акции, дебати, анкети и сл. Учеството во донесувањето одлуки најчесто не се наведува како активност на овие организации. Од друга страна наодите од почетната состојба укажуваат дека поголемиот дел од децата не се свесни за постоењето на овие организации и не ги перципираат како форми за учество во донесувањето одлуки. Ова дотолку повеќе што од овие организации во ниту едно од училиштата нема претставници во наставничкиот совет или во другите училишни тела. Поактивни се младинските организации во средните стручни училишта, по однос на ученичките заедници. Исто така ученичките организации на ниво на основни училишта се поактивни за разлика од ученичките организации во средните училишта.

Училиштата не секогаш водат уредна евиденција за бројот на деца членови во детските организации. Исто така правото на избор да се членува во детската организација не секаде се применува, имено во некои училишта со самото стапување на децата во прво одделение тие веднаш стануваат и членови во детската организација без притоа индивидуално да се изјаснат за тоа. Во текот на првиот мониторинг спроведен во јули добиени се малку информации за бројноста на децата членови во детските организации, додека во вториот мониторинг во октомври евиденцијата е

значително подобрена. Така според наодот во јули во 11 општини (нема податоци за Штип, Гостивар и Скопје) имало вкупно 4319 евидентирани деца/членови на детските организации, додека пак во мониторингот во октомври во 13 општини (нема податоци за Скопје) имало вкупно 7076 евидентирани деца/членови на детските организации. Сепак недостасуваат податоци за одредени демографски критериуми како пол, етничка припадност и место на живеење на учениците.

2. Здружување на децата во чадор организации на национално ниво

Почетна состојба: Во своите досегашни истражувања како и според информациите од Алтернативниот извештај, Коалиција СЕГА не прибирала специфични информации кои се однесуваат на здружувањето на децата во чадор организации на повисоко, национално ниво. Прв пат преку спроведениот мониторинг во 2011 година се добиваат информации за ваквиот тип на здружување. Во следните извештаи ќе се врши споредба помеѓу податоците од овој вид добиени од различните мониторинг периоди.

Наоди од мониторингот во 2011 година: Според податоци прибрани од тимот на Коалиција СЕГА, постојат 3 национални чадор организации и сите се на ниво на средни училишта. Тоа се МАССУМ, Средношколска Унија на Македонија и Унија на средношколци на Македонија. Од сите три организации достапни податоци за годината на основање и бројот на членки има за МАССУМ.

За другите две организации не можат да се најдат речиси никакви податоци. МАССУМ постои од 2006 година по иницијатива на проектот на USAID за средни училишта (Secondary Education Activity Project). Според податоците од нивната веб страна во МАССУМ членуваат 67 младински организации кои организираат младински активности како на пример Образовно рандеву, МАССУМ Олимпијада, МАССУМ Лидерски Камп.

Заклучок: По однос на спроведувањето на член 15 и правото на децата на слободно здружување, може да се заклучи дека не постојат ограничувања за здружување на децата во организации, како на ниво на училишта така и на национално ниво. Но, треба да се потенцира дека здружувањето на децата на ниво на училишта и на национално ниво не е соодветно регулирано во законската рамка и уште повеќе на ниво на акти на институциите. Имено иако кај поголемиот дел училишта можат да се најдат одредби во статутите за воспоставување на форми на здружување на децата, отсутнуваат понатамошни акти, правилници и сл. кои на детален и сестран начин ќе ја уредат оваа област. Функционалноста на детските организации е на многу ниско ниво и е оставена на иницијативноста на наставниот кадар и на децата членови. Наместо овие организации да служат како катализатор на детските идеи и да обезбедуваат активирање на децата во образовниот процес по различни основи, тие најчесто овозможуваат само периодичен ангажман на децата на активности во кои и без постоењето на овие организации децата би биле инволвирани (на пример приредби, акции на училиштето и сл.).

На национално ниво орагнизациите кои се контактирани имаат оскудни информации околу нивната функционалност, визија, мисија и програма за работа и како такви се сиромашен репрезент на детското здружување на национално ниво.

6. Препораки за имплементација на членовите 12, 13, 14, И 15 од Конвенцијата за правата на детето и за Препораките на Комитетот на ОН

6.1 Препораки до националните институции, локалните самоуправи и училиштата:

■ Со цел насочување на државната политика за заштитата на правата на детето се препорачува до Владата и до Националната Комисија за Правата на Детето да се забрза процесот на донесување на ревидираниот НАП. Исто така се препорачува што поскоро да заврши и процесот на екипирање на Националната комисија со новите членови. Националната комисија на своите следни работни средби треба да ги фокусира дискусиите кон утврдување на средствата од државниот буџет кои се наменети за спроведување на политиката за заштита на правата на детето, како и да воведо систем со цел мерење на ефикасноста и ефективноста во трошењето на тие средства во согласност со ревидираниот НАП.

■ Државните институции како на пример Владата, Министерствата, Националната комисија за правата на детето да организираат активности за едукација по однос на познавање и спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки, како за возрасните, така и за децата. Едукацијата треба да вклучи поопшти и специфични активности. Општите активности треба да се насочени пред се кон едукација на спроведувачите на политики на национално ниво како на пример раководен кадар во Министерствата,

парламентарци, владини служби кои работат на овој сегмент.

■ Специфични активности за едукација може да се организираат не само од страна на државата туку и од страна на локалните самоуправи. Целна група кога станува збор за оваа едукација треба да бидат наставничкиот и раководниот кадар од училиштата, претставници од локалните самоуправи кои работат на детските права, посебно претставници од Комисиите за заштита на правата на детето и од воспоставените младински структури како на пример Совети на млади, претставници од Центрите за социјална работа и други локални институции.

■ Училиштата треба да ја преземат улогата на носители на активностите за едукација на децата по однос на ова право, а како испорачатели на активностите наставничкиот кадар со поддршка на човечки ресурси од граѓанскиот сектор кои имаат експертиза во оваа област. Акцентот при едукацијата треба да се стави на спроведувањето на ова право во училиштето и во локалната самоуправа.

■ Министерството за образование во соработка со училиштата и со граѓанскиот сектор да спроведо процес на разгледување на статутите на училиштата кои имаат некаква регулација на детското учество во своите статuti, со цел на оние училишта кои немаат регулирано детско учество во донесувањето одлуки да им се презентираат добри практики и модели.

■ Министерството за образование во соработка со конкретни општини да ги земе во предвид списанијата кои ги издаваат училиштата и да ги разгледа можностите за обезбедување делумна финансиска поддршка за нивно издавање, зголемување на фреквенцијата на издавање и тиражот.

■ По однос на списанијата кои се издаваат на национално ниво, се препорачува до Министерството за образование и наука да ја зголеми својата поддршка и тоа било преку финансирање на веќе постоечки списанија или пак преку воведување на нови кои повеќе ќе се фокусираат на правата на децата и нивното спроведување.

■ Се препорачува на Владата при определување на државниот буџет и поддршката за одредени ТВ медиуми да ги земе во предвид потребите за едукација и информирање на децата и да субвенционира воведување на детски едукативни емисии на приватните ТВ и радио медиуми.

■ Министерството за локална самоуправа во соработка со ЗЕЛС и претставници од граѓанскиот сектор да спроведе процес на разгледување на статутите на општините кои имаат некаква регулација на детското учество во своите статuti, со цел на оние општини кои немаат регулирано детско учество во донесувањето одлуки да им се презентираат добри практики и модели

■ Се препорачува на Националната комисија да го зајакне своето делување и соработката на локално ниво со тоа што ќе им пружи поддршка на оние општини кои немаат воспоставено Комисија за заштита на правата на детето. Во пружањето поддршка Националната комисија може да ги искористи позитивните примери од други општини или пак да се потпре на експертиза од граѓанскиот сектор и меѓународните организации. Дополнително во оние градови кои беа вклучени во мониторингот и кои изјавиле дека имаат воспоставено Комисии за заштита на правата на детето, Националната комисија треба да им даде поддршка во изработка на планови за работа и да им помогне да се екипираат соодветно за да станат функционални.

■ На ниво на училишта се препорачува воведување на формални механизми за консултација на децата при донесувањето одлуки и нивно регулирање. Тоа значи дека училиштето во своите акти треба да предвиди ситуации во кои децата мора да бидат консултирани на формален начин како на пример преку анкета, интервју и сл. Во овој контекст се препорачува и враќање на стариот механизам за задолжително учество на претставници на учениците во работата на наставничките совети.

■ По однос на воспоставување и функционирањето на детските и младинските организации во училиштата, се препорачува до сите училишта да предвидат пишани акти за начинот на воспоставување на овие заедници, нивната улога и начинот на работа.

Овие акти треба да бидат развиени во соработка со децата и со помош на модели и успешни практики со кои располага граѓанскиот сектор. Во овие акти училиштата треба да го предвидат и системот на евиденција на членството, администрирање на работата на организациите и улогата на наставничкиот кадар. Посебно се препорачува отпочнување на ваков процес во контактираните училишта од општина Струга кои изјавија дека немаат воспоставено детски и младински организации.

■ На ниво на локални самоуправи посебно во оние општини во кои има воспоставено Комисија за заштита на правата на детето или друга структура за детско и младинско учество, се препорачува во Деловникот за работа на тие тела/структури да се дефинираат ситуации во кои задолжително ќе се спроведува директна консултација со децата на пример преку средба, анкета и сл. Исто така Деловникот треба да предвидува и систем за евиденција на бројот на консултирани деца.

6.2 Активности за застапување на граѓанскиот сектор:

■ Се препорачува да се спроведат активности за застапување од страна на граѓанските здруженија со цел унапредување на државната политика за детските права и нејзин фокус кон правото на учество во донесувањето одлуки. Во тој контекст се препорачува организирање директни средби со креаторите на оваа политика како на пример Националната комисија, Парламентарните комисии, пратеници. На тие средби би се презентирале наоди од состојбата на терен, позитивни практики и применети успешни модели. Со цел поголем успех на ваквите активности се препорачува да се обезбеди сестрана поддршка од страна и на меѓународни институции и донатори кои работат на полето детски права.

■ Се препорачува отпочнување разговори со училиштата, Бирото за развој на образованието и Министерството за образование и наука со цел воведување на содржини за правото на учество на децата во донесувањето одлуки во рамки на наставните програми. Како предлог може да се даде воведување на дополнителни курикулуми од оваа сфера во предметите Животни вештини и Граѓанско образование во основните училишта, како и предметот Социологија и некои други стручни предмети во средните училишта.

■ Со оние училишта кои издаваат списанија се препорачува да се отпочне темелна ревизија на носечките рубрики на списанијата со цел да се одвои место за содржини од областа на детските права, како

информативни, така и едукативни. Покрај вакви рубрики се препорачува да се воведат и редовни рубрики за активностите на училишната заедница како репрезент на учениците.

■ Се препорачува граѓанските организации да заземат проактивен пристап и да ги мотивираат училиштата и локалните самоуправи за спроведување на препораките дадени во овој извештај со цел регулирање и унапредување на детското учество во донесувањето одлуки.

■ Граѓанските организации треба да отпочнат подготовка на анализи на законски регулативи и добри практики за начинот на регулирање на детското учество во донесувањето одлуки во законодавството на земјите од ЕУ и на земји кои по степен на развој се слични на Македонија. Ваквите анализи треба да бидат презентирани до носителите на политики и да бидат континуирано надградувани и дополнувани со мислења од експертската заедница и од практичарите во оваа сфера. Оваа активност понатаму треба да води до отпочнување на процес на измена на законодавството со цел регулација на детското учество во донесувањето одлуки во образованието и локалната самоуправа.

■ Се препорачува граѓанските организации да понудат поддршка до националните/чадор организации кои се репрезенти на детското здружување, а со цел да се унапреди нивното работење и да се воведи менаџмент во функционирање според визија, мисија и изготвена програма.

7. Прилози

Прилог 1 - Приказ на индикаторите според членови на Конвенцијата и препораките од Комитетот

Член/Препорака од Конвенцијата за правата на детето	Клучен индикатор	Индикатор
<p>Член 12:</p> <p>1. Државите членки му обезбедуваат на детето кое е способно да формира сопствено мислење, право на слободно изразување на тоа мислење за сите прашања кои се однесуваат на детето, со тоа што на мислењето на детето му се посветува должно внимание во согласност со возраста и зрелоста на детето.</p> <p>2. За таа цел на детето посебно му се дава прилика да биде сослушано во сите судски и административни постапки кои се донесуваат на него, било непосредно или преку застапник или соодветен орган, на начин кој е во согласност со процедуралните правила на националното законодавство.</p> <p>Препораки на Комитетот за заштита на правата на децата – Параграфи 10, 11, 30 и 31</p>	<p>Клучен Индикатор 1: Учеството на децата во училиштата и локалната заедница регулирано во националното законодавство</p>	<p>Индикатор 1.1.: Учеството на децата во училиштата регулирано во Законот за основно образование</p>
	<p>Индикатор 1.2.: Учеството на децата регулирано со Законот за средно образование</p>	
	<p>Индикатор 1.3.: Учеството на децата регулирано со Законот за локална самоуправа</p>	
	<p>Клучен Индикатор 2: Учеството на децата во националните и локалните институции регулирано во индивидуалните акти на институциите</p>	<p>Индикатор 2.1.: Број на основни и средни училишта кои во постоечките училишни акти го регулирале учеството на децата во донесувањето на одлуки или усвоиле нови акти (правилници)</p>
	<p>Индикатор 2.2.: Број на локални самоуправи кои во постоечките општински акти го регулирале учеството на децата во донесувањето на одлуки или усвоиле нови акти (правилници)</p>	
	<p>Клучен индикатор 3: Зголемено учество на децата во донесувањето на одлуки на национално и локално ниво</p>	<p>Индикатор 3.1.: Број на претставници на национални и локални институции вклучени во процесите за зголемување на учеството на децата во донесувањето на одлуки</p>
	<p>Индикатор 3.2.: Националната комисија за заштита на правата на децата ги консултира децата во донесувањето на одлуки</p>	
	<p>Индикатор 3.3.: Парламентарните комисии ги консултираат децата во донесувањето на одлуки по прашања кои ги засегаат децата</p>	

Член/Препорака од Конвенцијата за правата на детето	Клучен индикатор	Индикатор
		<p>Индикатор 3.4.: Локалните самоуправи ги консултираат децата во донесувањето на одлуки по прашања кои ги засегаат децата</p> <p>Индикатор 3.5.: Број на училишта кои ги вклучуваат децата во донесувањето на одлуки по прашања кои ги засегаат децата</p> <p>Индикатор 3.6.: Број на информирани и обучени деца за учество во донесување на одлуки по прашања кои ги засегаат нив во училиштата</p> <p>Индикатор 3.7.: Број на информирани и обучени деца за учество во донесување на одлуки по прашања кои ги засегаат нив во локалната заедница</p>
<p>Член 13:</p> <p>1. Детето има право на слобода на изразување кое опфаќа и слобода да бара, прима и дава информации и идеи од секаков вид, без оглед на граници, било усно или писмено или низ печатот, по пат на уметност или некој друг медиум по избор на детето.</p> <p>2. Остварувањето на ова право може да подлежи на извесни ограничувања, меѓутоа само на оние кои се одредени со закон и кои се неопходни,</p> <p>а) заради почитување на правата или угледот на другите или</p> <p>б) заради заштита на националната безбедност, или јавниот поредок, или јавното здравје или морал.</p>	<p>Клучен Индикатор 4 : Децата можат да бараат, примаат и даваат информации преку разновидни медиуми обезбедени од страна на државата</p> <p>Клучен Индикатор 5 : Децата се заштитени од содржини во електронските медиуми кои се непримери за нивната возраст</p>	<p>Индикатор 4.1.: Број на списанија и весници кои им се достапни на децата за да може да бараат, примаат и даваат информации за прашања кои ги засегаат во училиштата</p>
		<p>Индикатор 4.2.: Број на електронски медиуми (радија, телевизији, интернет портали) кои им се достапни на децата за да може да бараат, примаат и даваат информации за прашања кои ги засегаат во училиштата</p>
		<p>Индикатор 5.1.: Број на електронски медиуми (радија, телевизији) кои го почитуваат Правилникот за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој</p>

Член/Препорака од Конвенцијата за правата на детето	Клучен индикатор	Индикатор
<p>Член 14:</p> <p>1. Државите членки го почитуваат правото на детето на слобода на мислење, совест и вероисповед.</p> <p>2. Државите членки ги почитуваат правата и должностите на родителите и, каде што е таков случајот, на законските старатели да го насочуваат детето во остварувањето на неговото право на начин кој е во согласност со развојот на неговите способности.</p> <p>3. Слободата на изразување на вероисповедта или убедувањето може да подлежи само на оние ограничувања кои се пропишани со закон и кои се неопходни заради заштита на јавната сигурност, ред, здравје или морал или на основните права и слободи на другите.</p>	<p>Клучен Индикатор 6: Училиштата им овозможуваат на децата слободно да ја изразуваат својата вероисповед и убедување</p>	<p>Индикатор 6.1.: Број на основни училишта кои им овозможуваат на децата од 6то одделение слободно да се определуваат за избор на еден од предметите Етика на религии, Запознавање на религиите и Класична култура во европската цивилизација</p>
		<p>Индикатор 6.2.: Наставните програми во селектираните училишта по предметите Етика на религии, Запознавање на религиите и Класична култура во европската цивилизација за основно образование и Социологија за средно образование ги почитуваат правата на децата за слободно изразување на својата вероисповед и убедување</p>
<p>Член 15:</p> <p>1. Државите членки го признаваат правото на детето на слобода на здружување и слобода на мирно собирање.</p> <p>2. Не може да се наметнуваат никакви ограничувања во остварувањето на овие права освен оние кои се во согласност со законот и кои се неопходни во демократско општество во интерес на националната безбедност или јавната сигурност, јавниот поредок, заштита на јавното здравје или морал, или заштита на правата и слободите на другите.</p>	<p>Клучен Индикатор 7: Училиштата имаат механизми преку кои децата може слободно да се здружуваат во рамките на образовните институции</p>	<p>Индикатор 7.1.: Број на детски организации во училиштата (основни и средни)</p>
		<p>Индикатор 7.2.: Број на деца членови на детските организации во училиштата (основни и средни)</p>
	<p>Клучен Индикатор 8: Децата слободно да се здружуваат надвор од училиштата во чадор организации на локално и национално ниво</p>	<p>Индикатор 8.1.: Број на чадор организации каде членуваат детските организации од училиштата (основни и средни)</p>

Прилог 2

Институција	Број на контактирани институции – јули 2011	Број на контактирани институции – октомври 2011
Основни училишта	34	34
Средни училишта	28	28
Локални самоуправи	16 (3 во Скопје)	16 (3 во Скопје)
Центри за социјална работа	12	14
Канцеларии на Народен правобранител	5	4
Регионални канцеларии на МОН	2	4
Просветен инспекторат	4	4
НВОи	32	30
Локални весници	3	1
Локални ТВ	24	23
Локални радија	13	13
Веб портали	9	1
Национални, сателитски ТВ и радија	12 ТВ (4 национални, 8 сателитски) 2 радија	15 ТВ (5 национални, 10 сателитски) 2 радија

2011

Прилог 3 – Детален приказ на демографски податоци за децата вклучени преку фокус групите/групни интервјуа

Општина	Број на деца присутни на фокус групи/групни интервјуа			Број на присутни деца по пол			Број на присутни деца по етничка припадност							
	Основци	Средношколци	Вкупно	Машки	Женски	Вкупно	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Срби	Власи	Други	Вкупно
Куманово	49	43	92	46	46	92	73	0	0	16	3	0	0	92
Тетово	18	0	18	12	6	18	8	9	0	0	0	0	1	18
Виница	45	30	75	31	44	75	70	0	0	5	0	0	0	75
Штип	43	47	90	38	52	90	85	0	3	1	0	1	0	90
Гевгелија	75	50	125	48	77	125	125	0	0	0	0	0	0	125
Кавадарци	51	49	100	37	63	100	99	0	0	0	0	0	1	100
Струга	60	60	120	50	70	120	100	15	4	0	0	0	1	120
Дебар	52	52	104	58	46	104	3	94	1	4	0	0	2	104
Битола	58	54	112	35	77	112	108	1	0	0	1	2	0	112
Прилеп	40	45	85	34	51	85	76	0	4	0	0	0	5	85
Гостивар	49	51	100	40	60	100	84	6	1	6	0	0	3	100
Ресен	44	31	75	34	41	75	56	5	10	0	0	0	4	75
Охрид	52	42	94	43	51	94	92	0	0	0	0	0	2	94
Скопје	132	131	263	114	149	263	219	32	0	6	3	0	3	263
	768	685	1453	620	833	1453	1198	162	23	38	7	3	22	1453

2011

Прилог 4 – Листа на медиуми кои го прекршиле
Правилникот за заштита на малолетната публика

Име на медиумот	Јули 2011		Октомври 2011	
	Вид на концесија (национална/локална)*	Случаи на прекршување на Правилникот	Вид на концесија (национална/локална)*	Случаи на прекршување на Правилникот
Јавно радиодифузно претпријатие МРТ – МТВ1	Национална	4	Национална	/
Јавно радиодифузно претпријатие МРТ – МТВ2	Национална	3	Национална	/
ТРД А1 Телевизија	Национална	3	Одземена концесија	/
ТРД Сител Телевизија:	Национална	2	Национална	/
ТРД Канал 5 Телевизија	Национална	2	Национална	/
ТРД Телма	Национална	2	Национална	2
ТРД Алсат-М	Национална	3	Национална	2
ТРД ТВ Пинк 15	Национална	1	Национална	/
ТВ Сител 3	Национална	2	Национална	/
ТВ АЛБ	Национална	2	Национална	2
ТВ Алфа	Национална	2	Национална	/
ТВ А2	Национална	2	Национална	/
Канал 5 Плус	Национална	1	Национална	/
ТВ Скајнет Плус	Национална	3	Национална	/
ТРД ТВ ЕРА	Регионална	/	Регионална	1
ТРД Скајнет	Регионална	/	Регионална	1
ТРД ТВ Едо	Регионална	/	Регионална	2
ТРД ТВ КРТ	Регионална	/	Регионална	1
Вкупно прекршувања:		32		11

2011

8. За Коалиција СЕГА

Коалиција на младински организации СЕГА е национална платформа на младински организации активна во полето на лобирање за промени во младинските политики, посветена кон подржување на младинскиот активизам, подобрување на пристапот до информации и учеството на младите луѓе во активности за решавање на нивните проблеми. Коалиција СЕГА своите активности ги адресира во насока на иницирање и спроведување на законски регулативи со цел подобрување на животот на младите во Република Македонија.

Коалиција СЕГА даде значаен придонес во креирањето на Националната Стратегија за Млади на Р.М. и Акциониот План за имплементација на Националната Стратегија за Млади на Р.М. Во 2009 година подготви Алтернативен извештај за имплементацијата на Конвенцијата за правата на детето во Македонија. Извештајот беше презентираан во 2010 година пред Комитетот за Правата на Детето при Обединетите Нации во Женева. Препораките од Алтернативниот извештај беа презентирани пред Комисијата за труд и социјална политика при Собранието на Република Македонија.

Во 2010 година, Коалиција СЕГА спроведе национално истражување за Младинските трендови и младинското организирање во Р.М. Во своето седум годишно работење СЕГА има изработено голем број на публикации и прирачници и организирано голем број на семинари и обуки за подигнување на свеста за потребата од младинско учество како и застапување и лобирање за младинските потреби. Со цел да се зголеми учеството на младите во донесување на одлуки и креирање на политики, Коалиција СЕГА го поддржа процесот на формирање на Совети на млади во 6 општини во Р.М. Во насока на зголемување на информираноста на младите отворен е првиот Младински Информативен и Советодавен Центар ИНФО СЕГА. Од 2010 година СЕГА започна со активности преку кои се застапува за донесување на закон кој ќе го поддржи младинското организирање и младинското учество во Република Македонија.

9. Листа на организации членки во Коалиција на младински организации СЕГА

Основни членки

1. „Младински Совет-Прилеп“ - Прилеп
2. „ХОПС-Опции за здрав живот“ - Скопје
3. „Младински Совет на Охрид“ - Охрид
4. Здружение за културна соработка „Интеркултура“ - Скопје
5. „Младински центар за превенција и решавање на конфликти“ - Скопје
6. „ИРЗ“ - Тетово
7. „Младински Клуб“ - Штип
8. „Центар за Демократски Развој и Интеграција“ - Тетово
9. „Младински Форум ОКО“ - Струга
10. „Волонтерски Центар Скопје“ - Скопје
11. „Мрежа на млади фармери“ – Скопје
12. „Зона Кавадарци“ - Кавадарци
13. „Младински Совет Струмица“ - Струмица
14. Младинска Асоцијација „ИМКА“ - Битола

Придружни членки

1. „Мултикултура“ - Тетово
2. „Центар за развој и унапредување на јавниот живот“ - Тетово
3. „Организација на жените на општина Свети Николе“ – Свети Николе
4. „ФОКУС“ - Ресен
5. „Форум на млади“ – Битола
6. „Акција за млади“ - Делчево
7. „Граѓански Центар за Превентива и Ресоцијализација“ - Неготино
8. Граѓанска иницијатива за еднакви можности „Семпер“ - Битола
9. „Младинска Мултикултурна Заедница“ – Прилеп
10. „Демократија“ – Свети Николе
11. „Центар за Едукација и Развој“ (ЦЕД) – Теарце
12. „Центар за Одржлив Развој на Заедницата“ - Дебар
13. „УМКА Македонија“ - Скопје
14. „СПУКМ“ – Скопје
15. „Центар за Истражување и Развој на Образованието“ - Скопје

“Оваа публикација беше овозможена во рамките на проектот Имплементација на Конвенцијата за правата на детето во Р. Македонија. Овде наведените мислења се мислења на авторите и нужно не ги рефлектираат мислењата на Детската фондација Песталоци”

Pestalozzi Children's Foundation
Education and intercultural competence – worldwide

СЕГА
Коалиција на младински организации
www.sega.org.mk

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.7-053.2[:352:342.57(497.7)
373.3/.5.014.67(497.7)

МАРКОВСКА Спасеновска, Елизабета

Спроведување на правото на учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалните заедници : извештај од спроведениот мониторинг на конвенцијата за правата на детето во Република Македонија, членови 12,13,14,15 / [автори Елизабета Марковска Спасеновска, Марија Нашоковска]. - Прилеп : Коалиција на младински организации СЕГА, 2012. - 44 стр. : табели ; 21 см

Публикацијата е во рамките на проектот: "Имплементација на конвенцијата за правата на детето во Република Македонија". - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-4631-01-9

1. Нашоковска, Марија [автор]

а) Право на учество на децата во донесувањето одлуки во училиштата и локалните заедници - Македонија

COBISS.MK-ID 90154250

www.sega.org.mk